

KASVATUS.

Nr. 20
3 aastakäik.

OKTOOBER
1921.

AAlbo.

KASVATUSTEADUSLINE AJAKIRI.

1921 a.

EESTI ÕPETAJATE LIIDU HÄÄLEKANDJA.

SISU:

1. E. Martinson: Avalikkude üldharidusliste keskkoolide seaduse eelnõu.
2. Jaan Rumma: Uuemad voolud ja püüded maateaduse õpetamises Saksamaal.
3. Ühis-Soome koolikongress Helsingis 20.—22. juunini. (Järg).
4. KROONIKA: Võimlemise õpetajate kongress. — Muudatused haridusnõunikude koosseisus.
5. KIRJANDUSEST: Joh. Kiivet: Viktor Päss, Algebra ülesannete kogu I. — Uued raamatud.
6. AJAKIRJÄNDUS.
7. Koeru realgümnaasiumi avalik kiri.

Toim. aadress: Pikk tänav nr. 54, telefoni nr. 14-88.

Eesti Üliõpilaskonna häälekandja „Üliõpilasleht“

algas uut aastakäiku 1921 a. esimese numbriga 7-mal mail.

„ÜLIÕPILASLEHT“ käsitab omil veergul peale puht-üliõpilaskonda puutuvate küsimuste veel teaduslikke ja rahvuspoliitilisi. Liginemine naaberriikide ja Lääne-Euroopa kultuurriikide üliõpilaskondade ja akadeemiliste ringkondadega Eesti kultuuri üldhuvides on lähemaks ülesandeks „Üliõpilaslehel“.

„ÜLIÕPILASLEHT“ ilmub maikuuga alates iga kuus kaks korda.

Tellimishind aasta lõpuni (postiga) Mk. 240.—

Wäljamaale „ „ „ Mk. 360.—

===== Üksiku n-ri hind Mk. 15.— =====

„Üliõpilaslehte“ loeb iga vilistlane ja üliõpilane. Iga le haritlasele on „Üliõpilasleht“ elavaks sideks Alma Mater'iga

Nõudke „Üliõpilaslehte“ igast kodumaa suuremast raamatukauplusest.

Pealadu — Taftus, „Postimehe“ raamatukaupluses Rüütli tän. 9.

„Üliõpilaslehe“ peaesitaja Tallinnas: V. Juhkental & Ko., Gonsiori tän. 10, kõnetr. 17-35. Votab vastu tellimisi ja kuulutusi „Üliõpilaslehte“.

Kirjalikud tellimised aadresseerida:

Tartu, Üliõpilasmaja, „Üliõpilaslehe“ toimkond.

HARKU
alaealiste kurikalduvustega
laste kolonii
vajab
õpetajat.

Palk õpetajate normi järel.

Kolonii
valvekomisjon.

Zuuru walla
Maatra ja Zuuru algkoolidele
õpetajate valimine

on wallanõukogus 5 nov. s. a.

kell 10 hommiku.

Zuuru wallavalitus.

V üleriiklise
õpetajate kongressi
päevapilt
(Parikaste fot.)
a 175 marka.

Saada

Eesti õpetajate Liidu büroos.

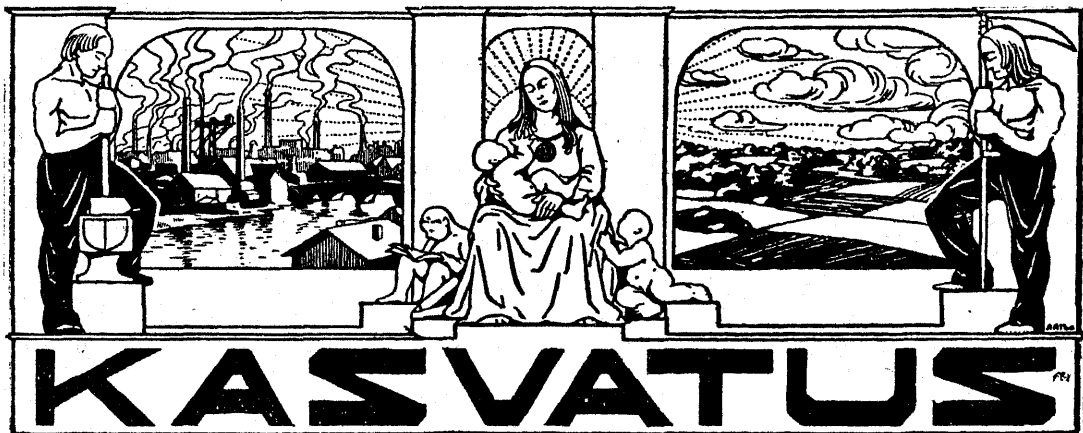
Vihterpalu vald,
Harjumaal
vajab oma algkoolile
juhatajat ja 1 õpetajat.

Valimine 16 nov. s. a. kell 12 p. (Vasalemma jaamast).

Isiklik ümumine soovitav.

Kool asub Vihterpalu mõisa herrastemajas.

Koolivalitus.

Eesti Õpetajate Liidu häälekandja.

Nr. 20.

Oktoober 1921.

3. aastakäik.

Avalikkude üldharidusliste keskkoolide seaduse eelnõu.

(Valitsuse poolt Riigikogule esitatud 14. oktoobril s. a.)

E. Martinson.

Käesoleva aasta 4. aprillil esitati Riigikogule hariduskomisjoni esimehe J. Annussoni poolt keskkoolide seaduse eelnõu ja võeti ka varsti hariduskomisjonis arutusele. Hariduskomisjonis tähendati tol korral haridusministeeriumi esitaja poolt, et ka haridusministeeriumil keskkoolide seaduse eelnõu valmis ja seda võimalik olevat esitada Riigikogule umbes nädala jooksul. Edasi tähendati haridusministeeriumi esitaja poolt, et ta J. Annussoni eelnõu arutamisest võib osa võtta ainult informeerimise mõttes ja ei või mitte offitsiaalselt esineda ministeeriumi seisukohtade avaldamisega ja vastavate paranduste ettepanekutega. Komisjonis tähendati õigusega, et haridusministeeriumi sarnane seisukoht on ebaloomulik ja lubamata seaduse eelnõu kohta, mis on antud komisjoni arutada täiesti seaduslikus korras ja puudutab nii tähtsat küsimust haridusalal, et haridusministeerium ei tohiks jääda selle käsitlemisel passiivseks pealtvaatajaks. Kuid hariduskomisjonil puuduvad abinõud tõrkuva ministeeriumi aktiivsusele ergutamiseks ja nii alati eelnõu läbivaatamist haridusministeeriumi saboteerimise saatel.

V. õpetajate kongress arutas kaunis põhjalikult J. Annussoni eelnõu ja tunnistas vastuvõetavaks peaaegu kõik selle olulisemad jooned. Eesti kooli rajamisel on õpetajaskonnal olnud väga tähtis seisukoht ja sellepärast on peaaegu kõik hariduselu ametlikud juhtijad — vähemalt kunni praeguse haridusministri ametisse astumiseni — püüdnud töötada kontaktis õpetajaskonnaga. Ei saa see meil teisiti ollagi, sest väljaspool õpetajaskonda on meil väga vähe inimesi, kes tunneksid hästi meie kooli- ja hariduselu. Nii on meie sennised haridusministrid, koolivalitsuste juhatajad ja haridus- ning koolinõunikud peaaegu ilma erandita kõik pärit meie õpetajate perest. Ei ole sellepärast ka ilma tähtsusetata J. Annussoni eelnõu põhimõtete sanktsioneerimine õpetajaskonna mõjuvõimsama orgaani, üleriiklise kongressi poolt.

Ka haridusministeeriumi keskkoolide seaduse eelnõu on otsinud sanktsiooni üleriiklise ametliku haridusametuse, hariduskogu poolt. Kuivõrd haridusministeeriumi eelnõus on püsima jäänud põhijooned, mis õigeks tunnistati hariduskogu poolt, on raske öelda, kuna po-

le käepärast sellekohane materjaal. Kuid see pole tähtis praegusel korral. Tähtis on asjaolu, et haridusministeerium tema eelnõu arutamisel Vabariigi Valitsuses pidi taganema nii mõnestki positsioonist, mis üles seatud hariduskogu poolt sanktsioneeritud eelnõus. Kuna aga hariduskogu ei ole sanktsioneeritud Vabariigi Valitsuse seisukohte eelnõu muutmise suhtes, siis ei saa ka hariduskogu autoriteediga katta Valitsuse keskkoolide seaduse eelnõu, nagu seda tegi haridusminister Bauer selle eelnõu esimesel lugemisel hariduskomisjonis.

Valitsuse eelnõu jõudis hariduskomisjoni alles 18. oktoobril, kui J. Annussoni eelnõust oli juba vastu võetud teisel lugemisel üle veerandi osa. Nähtavasti oli ministeerium oma eelnõu saatuse pärast suures ärevuses: juba enne kui eelnõu Valitsuse poolt Riigikogusse polnud antudki, avaldas haridusminister kord hariduskomisjoni koosolekul kartust (kuulujuttude põhjal, nagu selgus), et hariduskomisjon Valitsuse eelnõu, kui see kord jõuab Riigikogusse, ei võta mitte küllalt tõsiselt, selle juures tähendades, et sarnasel korral mõned Valitsuse liikmed teevad sellest enesele tarvilikud järeldused. Hariduskomisjonis avaldati muidugi põhjendatud imestust selle üle, et haridusminister on leidnud võimaliku olevat esineda ametlikul koosolekul sarnase põhjendamata avaldusega ja isegi tarvillikude järelduste tegemise ähvardusega. Kui Valitsuse eelnõu oli esitatud Riigikogule, siis ei leidnud haridusministeerium enam võimaliku olevat mitte informatsiooni mõtteski osa võtta J. Annussoni eelnõu läbivaatamisest hariduskomisjonis; haridusministeeriumi esitajal puudus koosolekul viibimiseks aeg (nagu sellest teatati komisjonile ministeeriumi poolt). Kui aga ministeeriumile teatati, et Valitsuse eelnõu tuleb arutusele komisjoni koosolekul, siis leidis aega koosolekule ilmutamiseks ministeeriumi esitajal kui ka haridusministril enesel. Ministeeriumi tasakaalu kaotamisest annab tunnistust ka haridusministri „heahtiline“ ettepanek hariduskomisjonile, valida Valitsuse eelnõu aruandjaks mitte J. Annussoni, kes selleks oli ette pandud ühe komisjoni liikme poolt, kuid kes selleks haridusministri arvates mitte küllalt erapooletu ei saavat olla, vaid J. Vestholm, milline ettepanek kut-

sus välja protesti J. Annussoni poolt, kes selles ettepanekus nägi umbusalduse avaldamist tema kui rahvasaadiku isiku vastu ja palus protokolleerida haridusministri ettepanekut, kui ka märkuse koosoleku juhataja poolt, et haridusministri kompetentsi ei kuulu ettepanekute tegemine komisjoni aruandaja valimise asjus.

Millega on seletatav sarnane ärevus ja taktitus kõrgemas ametis seisva isiku poolt? Raske on muidugi tungida asjasse kõikkülgelt, kuid vististi on tähtis siin ka psükoloogiline moment: peaaegu kõik praeguse haridusministeeriumi seaduseelnõud on ebaõnnestanud ja Riigikogu poolt, vähemalt ettepannud kujul, vastuvõtmatuks tunnistatud. Ministeeriumi esimese paariparagrahvilise eelnõu kohta (riigikoolide õpetajate palkade asjus) tähendasid rahvasaadikud naljatades: „Первый блинъ комомъ!“ Samuti ei olnud Riigikogule vastuvõetavad ja lükati tagasi koolinõunikude palgaseadus ja Tartu ülikooli õppejõududele korterite muretsemise seadus. Ei imponeeri ka õppur-sõduritele prii kooli andmise seadus ja n. n. „haridusmaksu“ kavatsused.

Haridusministeeriumi ebaõnnestanud katsetega kooliseadusandluse alal on siis vististi psükoloogiliselt seletatavad haridusministri iseäralikud väljaastumised hariduskomisjonis enne Valitsuse eelnõu arutamist ja selle arutamise puhul. Eelnõu peab haridusministeeriumile nii öelda satisfaktsiooni andma kõigi endiste äpardanud katsete eest. Sellest siis ka eelnõu väärtuste ülehindamine, nagu eespool tähendatud.

J. Annusson, Valitsuse eelnõu esimesel lugemisel komisjonis refereerides ja seda endise eelnõuga võrreldes, tegi nende kohta järgmise kokkuvõtte:

1. Mõlemad eelnõud lähevad oma konstruktsiooni poolest vähe lahku. Lahkumine võib 3. lugemisel tehtavate ümberpaigutuste läbi minimaalseks muuttuda.

2. Kaugelt suurem osa paragrahve on ühesisulised ja ühelaadilised.

3. Põhimõttelised lahkuminekud on ainult üksikutes küsimustes; samuti oli Vabariigi Valitsusel võimalus sennisel lugemisel oma seisukohta avaldada ja võib ta seda teisel kui ka kolmandal lugemisel veel teha.

Neil põhjustel otsustas hariduskomisjon J. Annussoni ettepanekul :

„Vabariigi Valitsuse poolt esitatud avalikkude üldharidusliste keskkoolide seaduse eelnõu tarvitada materjaalina pooleli arutusel oleva avalikkude üldharidusliste keskkoolide seaduse eelnõu lugemisel, pöörates eriti tähelepanu eelnõu nende osade peale, mis esinevad, võrreldes esimese eelnõuga, täienduse-na, või milles viimasega võrreldes avalduvad lahkuminekul“.

A. J. Annussoni eelnõu :

1. Avalik keskkool on ilma usuõpetuseta. (Muidugi ei ole keelatud korraldada kooliruumides eraviisil usuõpetuse andmist õpilastele, kes seda soovivad).

2. Avalik keskkool on maksuta.

3. Linnade ja maakondade omavalitsused on kohustatud õppida soovijate arvule vastavalt keskkooli avama.

4. Avalik kool on emakeelne (s. o. kõigile rahvustele ühesuguselt).

5. Määratakse võõraste keelte arv kahe peale kindlaks. (Inglise ja Saka keel; humanitaarosa-konna keeleteaduslikes harus veel kolmanda keelena valitav Ladina, Prantsuse, Soome või Vene keel).

6. Käsitatakse ainult üldhariduslist avalikku keskkooli.

7. Algkool ja keskkool on kaks eraldi olevat ühtluskooli astet.

8. Keskkooli alamasse klassi võetakse vastu algkooli 6. klassi lõpetajaid ilma eksamita.

9. Haridusministeeriumil on võimalik kinnitada keskkooli juhatajaks isikuid, kes oma pedagoogilise tegevuse poolest silmapaistvad on, kuigi nad ei ole kõrgemat õppeasutust lõpetanud.

Tagasi lükati haridusministri ettepanek, võtta Vabariigi Valitsuse poolt kokuseatud eelnõu pärast J. Annussoni projekti teist lugemist täieliku arutamise alla üksikute punktide kaupa, samuti lükati tagasi ka komisjoni liikme Bocki ettepanek, Valitsuse eelnõu aluseks võtta ja praegu pooleli oleva eelnõu arutamist mitte edasi jätkata.

J. Annussoni eelnõu on tuttav „Kasvatuse“ lugejaile, kuna ta oli arutusel V. õpet. kongressil. Toome ette sellepärast ainult eelnõude olulisemad lahkuminekul:

B. Valitsuse eelnõu :

1. Mittesunduslise õppeainena on usuõpetus koolile kohustav: vähemalt 20 õppi juures, kes ühe õpetaja juhatusel õppida võivad, on usuõpetuse andmise kulud kooli ülevaldaja kanda, vähem kui 20 õpilase juures on kooli ülevaldaja kohustatud andma ainult ruumid usuõpetuse andmiseks.

2. On maksuline.

3. Ministeeriumi ettepanekul otsustab Valitsus kooli avamise küsimuse igal üksikul juhtumisel eraldi.

4. Riigikeelsetes koolides võivad kõigist rahvustest lapsed õppida.

5.* Võõraste keelte arv seaduses määramata (s. o. määratakse ära iga üksiku haridusministri arvamise järele).

6. Tahetakse ühtlasi käsitada ka erilaadilisi ja era keskkooli.

7. Keskkooliga võib olla ühendatud ka 6-klassiline algkool või selle 2 vanemat klassi.

8. Et keegi kohustatud ei ole avama keskkooli õppida soovijate arvule vastavalt, siis on tegelikult võimata õpilasi vastu võtta ilma eksamita.

9. Ei ole see mitte võimalik.

10. Ei ole detailsemalt ettenähtud õpetajate valimise ja kandidaatide ettepanemise kui ka ametist vabastamise kord (kuna see on jäetud eriseaduste hooleks).

11. Ei ole ettenähtud õpetajate ümberpaigutamine ühest koolist teise (sellepärast on see võimalik ainult õpetaja enese soovil).

12. Ei ole juhataja kohuste hulgas nimetatud tundide jaotamist õpetajate vahel iga aasta kohta, tarviliste juhatusete andmist õpetajaile nende õpetuslises ja kasvatuslises töös, õpetajaile märkuste ning hoiatuste tegemist ja neid ametist vabastamiseks ettepanemist.

13. Õpetaja vabastamine õpetööst lühemaks ajaks (kuni 2 nädalani kuulub pedagoog. nõukogu võimupiiri).

14. Ei ole tähendatud, et koolijuhatajal õigus on pedagoog. nõukogule väljastpoolt asjatundjaid kutsuda (millest järeldada võib, et ka pedagoog. nõukogul see õigus on).

15. Seaduse maksamahakkamisega muudetakse vastavaiks algkoolide klassideks keskkoolide ettevalm. ning alamad klassid 6 esimese õppeaasta piirides.

Nagu sellest võrdlusest näha, on J. Annussoni eelnõu palju uuendusmeelsem, kuna Valitsuse eelnõu jätab maksmata endise korra. Võtame, näituseks, 7. punkti (võrdluses). Selle järele jäävad tegelikult alale keskkoolidele nende ettevalmistus- ning alamad klassid ja on sellega ühtluskooli mõte annulleeritud. Väga reljefilisena esineb Valitsuse eelnõus koolijuhataja figuur. Tema atribuudid on: ülikooli diplom taskus ja valitsusekepp käes, mis teda teeb ilmeksimata käskijaks. Tema seab kokku ja paneb maksmata juhatuskirjad teenijale, paneb ette õpetajaid valimiseks ja tagandamiseks, kus juures valimiseks ettepanemistel ta ka õpetajate nõukogu arvamist „armulikult ära kuu-

10. Õpetajate kandidaatide paneb ette koolijuhataja, ära kuulates pedagoog. nõukogu arvamist.

11. Pedagoogilistel põhjustel võib kooli ülevalpidaja asutus haridusministeeriumi nõusolekul õppejõude ühest koolist teise ümberpaigutada.

12. On kõik need kohustused juhataja ülesannete hulgas eraldi nimetatud.

13. Kuulub koolijuhataja võimupiiri.

14. On tähendatud, et koolijuhatajal see õigus on (millest koolijuhatajad järeldada võivad, et pedagoog. nõukogul seda õigust ei ole).

15. Samad klassid muudetakse algkooli klassideks 4 esimese õppeaasta piirides.

lab“ (kuid ta võib ka õpetajate nõukogu arvamise peale vilistada), edasi, jaotab õpetajate vahel tunnid ära iga aasta kohta, annab õpetajaile tarvilisi juhatusi nende õpetuslises ja kasvatuslises töös ja teeb neile märkusi ning hoiatusi.

Valitsuse eelnõu kohta võiks öelda: „Nii oli enne vanal heal ajal ja nii peab see ka jääma!“ Kuid kas maksis haridusministeeriumil vaeva näha veneaegseid seadusi puudulikumalt ümber redigeerida?

Missuguseks kujuneb keskkoolide seadus lõppude lõpuks Riigikogus, on raske ette öelda, kuid tahaks loota, et suure töö tagajärg mitte ei oleks ainult „jooks koha peal“.

Uuemad voolud ja püüded maateaduse õpetamises Saksamaal.

Jaan Rumma.

I Sissejuhatus.

Elu tempo on ülikiire. Teaduslised saavutused, mis veel eila avaldusid julgevaimu mõtteleennuna, on täna juba vananenud ja kihutavad uutele otsimistele ning eesmärkide ülesseadmisele. Alaline otsimine ja püüd saavutada uusi paremaid tagajärgi on Öhtumaade tsivilisatsiooni elulisuse tunnuseks.

Arvurikkad ja ülilitmekülgsed on need vaated ja püüded, mis esinevad nüüdisaja maateaduse õppeviises. Osalt on see tingitud sellest mitmekesisusest, mis eriline omadus maateadusele, osalt aga ka maateaduse kasvavast tähtsusest praktilise elu otstarbeks ja alalisest värskest kasvavast iseloomust. Maateadusline ettevalmistus tundub hädalise vajadusena igale inimesele praegusel ajal. Pole siis ime, kui Leipzigi geograafiapäeval s. a. juuni kuus juleti tõendada, et Saksamaa üheks kaotuse põhjuseks oli juhatuse nõrk maateaduse tundmine, mille tagajärjel ei osanud nad küllalt hästi hinnata oma ja vastaste jõudu. Ja uue hooga minnakse nüüd peale sõda tööle, et leida võimalusi saavutada vähema aja ja jõukuludega suuremaid ja püsivamaid tagajärgi maateaduse õpetamises. Pole meilgi huvituseta jälgida neid vaateid, mis tihti üksteisele vastu käivad.

Iga õppeaine meetodiline käsitlus järgneb selle teaduslisele arenemisele, on nende võitude järelhüüdeks, kajaks, mis saavutanud teadus. Oli maateaduses kunni 18. aastasaja alguseni ainult faktide kogumine, siis omandas selle aine õpetus koolis omale ka vastava iseloomu. Äärmiselt hingetu mehhaaniline faktide edasiandmine ja tuupimine on selleaegse kooli maateaduse iseloomulisemast joonist. Võimalikult jätta õpilaste mälusse palju mägede, jõgede, provintside ja linnade nimesid, millel puudus igasugune sise-simine side ja ühendus, oli õpetamise peaülesandeks. Sarnane õppeviis pole ununenud veel paljudele meie vanematele õpetajatele, kes maateaduse ainet pidid õppima Linbergi, Jantschini või mõne muu sarnase õpperaamatu järele.

Muudatus tekkis geograafiateaduses alles A. v. Humboldti ja K. Ritteriga. Esimene neist, loodusteadlane ja ilma-reisija, andis maateaduses suure tähtsuse looduslistele nähtustele, teine, ajaloolane, nihutas esikohale inimkultuurilised nähtused. Need teaduslised käsitlused ei jätnud oma mõju avaldamata ka kooli maateaduse peale. Ühe või teise elemendi väärtuse eriline rõhutamine ja hindamine on esile kutsunud voolud, mida ühendada võime järgmistesse rühmadesse: 1. loodusteadline vool ja 2. Antropogeograafiline. Vaatleme neid eraldi.

II Üksikud voolud.

1. Loodusteadline vool.

Oma alguse on ta saanud, nagu eel-pool kõneldud, A. v. Humboldt'ilt. Loodusteadlastele ainetele ja nähtustele antakse eraldi suur kasvav ja hariv tähtsus. Selle tõttu ei lepita ainult nende teadmistega, mida õpilased omandanud loodusloo tundides, vaid katsutakse neid tarvilikult veel laiendada. Nii kõneldakse maateaduse tundides põhjalikult välismaa taimedest ja loomadest, (puuvill, kookospalm, elevant jne.), mida loodusloo tunnid mitte ei ole käsitlenud. Eraldi suurt tähtsust annab ta aga geoloogilisele elemendile. On terve rida koolimaateadlasi*), kes seda eraldi tugevalt rõhutada, enam hindavad kui teisi elemente. Harms'i**) arvates tõstavad geoloogilised teadmused õpilasis huvi geograafia aine vastu ning võimaldavad arendavat õpetamist. Maapinna reljef omas lõp-mata mitmekesisuses, suurjoonsuses ja ilus on arusaadav ja elustatud õpilasele ainult siis, kui neil ei puudu geoloogilised teadmised. Siin pole küllalt, kui õpilased vast omandavad teadmused kodumaa mul-lapinna tekkimisest ja maakera koore

*) Haase, Die Geologie in der Schule, Leipzig, 1918, Quelle & Meyer; Marquardt, Methodik des erdk. Unterrichts, 1912, Meyer; Fritzsche, Die neuen Bahnen des erdk. Unterr., Langensalza, 1906, Beyer & Söhne.

**) Harms, Fünf Thesen ja Grundzüge der Länderkunde.

ehitusest, vaid on vajalik, et õpilased juha rahvakoolis tutvuksid ka maakihtide süstemaatilise järjekorraga ja geoloogiliste perioodidega. Siin juures on raskuseks olnud ainult võõrakeelsed nimetused, mida aga väga kergelt võiks vahetada omakeelsetega, nagu diluuvium — vanem uhtmaa, alluuvium — noorem uhtmaa, tertsiäär — pruunsöe aeg jne. On õpilastel võimalik ja tarvilik meele pidada vana testamendi kuningate ja prohvetite nimesid, siis võivad nad ammugi palju vähema vaevaga aru saada geoloogilistest vahekordadest ja neid meele jätta. Peame silmas pidama, et siin ju ainult paljaid nimesid ei esitata, vaid neile ka sisu antakse ja appertseptioon luuakse endiste teadmuste hulga, mis õpilane kogunud isiklikkude elamuste kaudu. Nii tekitab iga nimetus õpilases ka teatud kujulma.

Eraldi kaugele ulatavad nõudmised geoloogilise printsiibi tähtsuse üle seab üles Ackermann. *) Ta arvab, et liiga vähe on seda, kui geograafia õppusele ainult geoloogiline alus antakse. On vaja, et geoloogiline arenemine täies ulatuses oleks õpilastele tuttav. Eraldi maksab see just kodumaa kohta. Selleks on vaja kodumaa jaotada mitte ainult geograafilisteks maastikkudeks, vaid ka geoloogilisteks. Geoloogiliste ainete haridusline väärtus on küllalt nii suur, et neid kasutada ka rahvakoolis, ei mitte ainult keskkoolides. Peab tähendama, et neil vaadetest kaunis suur poolhoid Saksa koolimeeste hulgas ja nii mõnigi kooli õppekava (Gross-Berliini) on neid heal meelel vastuvõtavateks tunnistanud.

2. Inimgeograafiline vool.

Inimgeograafia aadete edustajana on Ritteri järele eraldi tegutsenud Fr. Ratzel. Laialdane eruditsioon, sorav ja stiilne keel, on ta teoste *) avanud tee mitte ainult teadusmeeste kitsasse töötubadesse, vaid ka laiaesse õpetajate ja tegelikkude koolimeeste ridadesse,

*) Schulblatt der Provinz Sachsen 1917, 45—46.

*) Ta teostest olgu nimetatud: Anthropogeographie, Politische Geographie, Die Erde und das Leben ja Über die Naturschilderung.

kus ta nii mitmeski leidis omale tulise järglase ja pooldaja (A. Geistbeck, H. Fischer, Tischendorf, Hauptmann j. t.).

Vastand elnimetatud voolule nihutavad selle voolu pooldajad esikohale inimese ja selle kultuurilised suhted. Meile okupatsiooni ajast tuntud A. ja M. Geistbeck'i ja H. Fischer'i Lehrbuch der Geographie's esinetakse seisukohaga: „maadeteaduslikes õppuses moodustab inimene oma tegevusega looduses ja ajaloos ühendava elemendi.“ Ka noorsoole on antropogeograafilised nähtused võrratu lähemal, kui mitmeti rasked mõistatuslikud maakoore liikumise nähtused. Oma eetilise, esteetilise ja rahvuslase elemendi läbi omandab ta pealegi suure pedagoogilise ja praktilise väärtuse nüüdisaja majanduselu tarvis. Maakera kui inimkonna kasvatusmaja, ja loodusannete väärtustamine rahva töö läbi — see peab olema kooligeograafia eluline sisu“. Inimgeograafilise pooldajad pole suutnud kõik püsida ühes leiris. Vaadete lahkuminek aine valikus ja õppesihthide ülesandmises on siin suurem kui kusagil mujal. Katsutakse laiaast inimmaateaduse ainst valida välja ainult erilised kitsad alad, neid etteotsa nihutada ning neile asetada terve maateadusline kasvatus. Õppeaine piirid lähevad sellega selgemaks, siht sirgjoonsemaks, kuid tagajärjed, mida saavutatakse, esinevad liig ühekülgetena ja puudulikkudena.

a. Ajalooline põhimõte.

Ajaloolise printsiibi edustajana ilmub Tischendorf, kes oma 5-ajalise õpperaamatuga on tegelikult seda sihti katsetanud läbi viia elus, ühes sellega põhjendades seda ka teoreetiliselt oma raamatu 2. osas.

Herbart-Zilleri kombineeriva meetodi järele, mis omal ajal leidis kaunis laialdast usaldust ning mille austajate hulk vist praegugi päriselt kulvanud ei ole, õpetati maadeteadust kui ajaloo osa nii palju, kui seda vaja oli ajalooliste faktide selgitamiseks. Nii ei talita Tischendorf omis „präparatsioonides“ mitte. Siin on ajalugu ainult algatuspunktiks, väljamineku kohaks tunni maadeteaduslasele sisule, ainult üksikuil juhustil võib maadeteaduslikes õpetuses leida aset ajalooline vaatlemine. On ajalugu

õpilastes tõstnud teatud huvi mõne maa osa vastu, siis on aeg asuda ka selle lähemale vaatlusele — maateaduslisele kujutamisele. Ja maa vaatlusel peame meie alati esitama küsimuse mitte ainult kuidas see maa praegu välja näeb, vaid ka kuidas ta kord välja nägi. Juba see küsimus toob ajaloolise materjaali geograafia tundi. Ainult ajaloolisest materjalist tuleb kasutada võimalikult seda, millele ei jätku ruumi ajaloo tundes. Nii muutuvad maateaduse tunnid ka ajaloolistele täiendavateks. Nii vaatleb Tischendorf Venemaad kui maad, kus hukkus Suur-Armee (Grande Armée), Schlesvig-Holsteini kui maad, mis võidetud 1864. a. Daanimaalt, Rootsimaad Gustav Adolphi koduna, Prantsusmaad Saksamaa põlise vaenlasena jne.

Teine sama printsiibi toetaja Prülli kujutab Balkani poolsaart vanade greeklaste ja makedoonlaste kodumaana järgmiselt:

A. Ajalooline osa. 1. Trooja sõda; 2. Vanade greeklaste elust; 3. Persia sõjad; 4. Makedoonia sõjad; 5. Kristliku kiriku ajalugu; 6. Rooma valitsus. B. Loodus ja tööstus.

b. Kultuurgeograafiline põhimõte.

„Maateaduse sisuks ja tuumaks peab olema inimene, kes, olgugi kõigis, mis ta loob, oleneb maakera pinnast, millel elab, ometi kõigea, mida ta teeb, ka maakera pinda teisendab“*), arvad kultuurgeograafia edustajad. Maateadusline õppus võib omada hariva ja kasvatava väärtuse alles siis, kui meie üksikuid elemente ei vaatle ainult nende üldise tähtsuse järele, ent liigitame neid nende vastastikkuliste vahekordade järele. „Kultuurgeograafia kõrvuti kultuurajaloo — on nõuded, mida esitama peab nüüdisaeg“. Sest kultuurgeograafia, kujutades teatud maa-ala üksikuid kultuuri nähtusi, näidates rahvast oma kultuurilises seisus ja töös, vastab täiesti geograafia iseloomule. Valgustades kultuurielu igakülgset (toit,

kate, elamu, tooresained, tööstus, kaubandus, leikimine, kunst, teadus, religioon, riiklik korraldus) ja põhjendades neid tarvilikult anorgaanse looduse selgitamisega, loob meile kultuurgeograafias tõelise pildi vaadeldavast maast. Siit omandame ka õiglase mõõdupuu üksikute nähtuste hindamiseks.

Tahame meie omi õpilasi pärastisele elule kõlbulisteks teha, siis peame neile juba koolis teatud hulga praktilisi näpunäiteid ja oskusi andma, ja seda pakub kultuurgeograafia eraldi palju. Vaadeldes üksikuid tööstusalasid nende iseloomuliste joontega nii kodu- kui välismaal ning selgitades ka majanduselu ning põhjusi, õpetame õpilasi majanduslisi suhteid õieti mõistma ja valmistame neid sellega ka praktilise elu vastu ette. Samuti annab geograafiline aine käsitletud kultuurgeograafiliselt seisukohalt palju võimalusi kõlbliseks kasvatuseks. Nii oleksid Fritzsche arvamised. Sellelt seisukohalt käsitab ta omas õpperaamatutes*) ka maid. Skandinaavia on endine julgete Vikingite maa, kus veel praegugi tüsedad meresõitjad elavad; Inglismaa on Euroopa suursaarte riik, mis tõusnud esimeseks kaubanduslikeks jõuks; Hollandi on maa, mis aastasadade viisi varustab teisi maid koloniaal-kaupadega. Sääraste ülesseatud eesmärkide kohaselt valitakse siis ka materjal klassitundeks ja käsitletakse vastavate põhjenduste selgitustega.

c) Rahvusline (natsionaalne) põhimõte.

Rahvusline põhimõte on osalt vastand ajaloolisele. Kui eelmine läheb kasvatuse sihte üles seades välja ajaloo, rahva minevikust, siis seab teine omale sihiks rahva tuleviku. Geograafia ülesanne, riiklisest ja rahva seisukohast vaadatuna, pole mitte ainult edasi anda teatud hulka teadmisi, vaid ka kasvatada ja virgutada õpilasis armastust ja kohusetunnet oma rahva ja isamaa vastu. Kuid selle saavutamiseks pole Hauptmanni arvamise järele meile nii palju tähtis mõõdanud aeg, kui tulevik oma kavatsuste ja uute sihtide ülessead-

*) Fritzsche, Die neue Bahnen des erdk. Unterrichts, lk. 24.

*) I jagu, Das Deutsche Reich; II jagu, Länderkunde von Europa ja III jagu Länderkunde von fremden Erdteile.

misega. Omis metoodilistes kirjutustes ja õpperaamatutes*) näitab ta, et õppeainet koolis tuleb vastavalt sellele eesmärgile korraldada ja valida. Kooli õppeaines pole tähtsada erinev laadilised teaduslikud nõuded, vaid valdama peavad rahvuslase kasvatuse seisukoha huvid, millele eelmised alluma peavad, esitades juhtiva osa asemel ainult teenivat. Selles mõttes on kõige tähtsam ja tarvilisem etteotsa asetada kodumaa ilmamajanduslikud ja kaubanduslikud tuleviku huvid ning kavatsused. Nende käsitlemisel tuleb silmas pidada, et seda nii ei tehtaks, nagu leiame harilikkes kaubandusgeograafiates, kus hulgaviisi esinevad arvude sambad õpilase hingelisele olukorrale midagi ei kõnele ning sellepärast ka kasvatuslikust seisukohast vähese väärtusega. Arvud iseenesest pole tähtsad, vaid pigemini see üldine hool, püüe ja virkus, mis neis vastu peegeldub. Tung soetada oma maa väärtusi ja neid laiali lootada — peab oma seksaama õpilastele. Sellega kindlustatakse rahva parem tulevik. Et majanduslikud ja kaubanduslikud tingimused arenemas ja välised võimalused muutlikud, siis peab geograafias ainet alati värskendama ja ajaga sammu pidama.

Olgu näiteks toodud Holland, mida käsitletakse kui Saksa provintsi. „Holland on oma geograafilise asendi, kaubanduse ja tööstuse suhtes ning oma elanikkude keele ja põlvnemise poolest Saksa provintsi“. Belgia on Saksa väliskaubanduse värv ja kaasvõitleja ilma turul. Daanimaa, kääbusriik Saksa hiiglasega võrreldes, asudes mereteel värvavil, seob teatud mõttes Saksamaa käsi väliskaubanduses.

d) Poliitiline põhimõte.

Sel põhimõttel pole sisulist ühendust endise „poliitilise geograafiaga“, mis koos seisib ainult arvude ja nimede üleslugemisest ja välja jättis omast kavast füüsilise elemendi, tehes ainult mõne ahtakese märkuse selle kohta. See poliitiline

tiline geograafia, mida esitab oma „Lehrproben zur Länderkunde von Europa“ Itschner, on sootu teine. Itschneri poliitiline maateadus, tahab tabada riikide nüüdisaegseid kultuurmomente. Maateadus muutub siin olevikuteaduseks. Minevik — tõsisel mõttes möödanud aeg — võib huvitada ainult teatud piirini. Samuti ei suuda puhtloodusteadlised nähtused maateaduses huvitada laiu hulki. Nad omavad huviäratava ilme alles siis, kui neid siduda praeguse aja sündmustega riikide ja rahvaste elus. Alles sellest seisukorrast välja mindud saavad nad elulise iseloomu ja mõjuvad virgutavalt.

Põhitooniks peab jääma siin rahvuspoliitiline element, sest siin koonduvad nagu pületispunktis kõik teatud rahva elunähtused. Schveitsi arendakse selle tõttu järgmiselt: Täna vaatleme maad, mis suviti vastu võtab palju võõraid. Küsimused: Mis maa see on? Kui palju käib seal võõraid? Miks nad sõidavad sinna? Missugused inimesed sõidavad sinna? a) Rahvus? b) Jõukus? Peatuspaigad? Reisi eesmärk: kosutus (mägede õhk ja maastiku ilu). 1) Alpidel. 2) Üle Alpide (Alpide tekimine). 3) Haridus. Schveitsi iseäraldused võrreldes teiste Alpimaadega: 1) asend ja ligipääsevus, 2) elanikud (vabaduse armastus, ettevõtlikus, praktisus jne.). Tööstus.

Kokkuvõte: „Schveits on väljapaisetev oma geograafilise asendi, suure maastikulise ilu ja kerge ligipääsevuse tõttu; kannatab aga majandusliku ja poliitilise iseseisvusetuse all“.

e) Sotsiaalne põhimõte.

Nüüdne sotsiaalne ajajärk nõuab, et õpilased oleksid kasvatatud ja ettevalmistatud ühiskondlasele elule. Ühiskonna heakäekäigu idee peab maateadus seadma õpetamise aluseks ja keskkohaks. Rahvaste heakäekäigu aluseks on töö-, õigus- ja avitamishiskond, millele äratundmisele iga kasvav riigikodanik jõudma peab. Poliitiline alaalus ja valmistamatus võivad mõjuda takistavalt säärase olukorra kättesaamiseks. Sellepärast tuleb juba varakult anda võimalust õpilastele tutvuda nende

*) Hauptmann, Zur Begründung der nationalen Erdkunde; Erziehender Erdkundeunterricht ja Nationale Erdkunde.

abinõudega, mis meid üldises rahvaste võitluses olemasolu eest võiksid lähemale viia kõige paremale seisukohale. Üheks sääraseks abinõuks on põhjalikum ja üksikasjalisem inimese ja ta mitmesuguste vahetõrgete vaatlemine. Vaatlemisel ei tohi esineda ainult üksikud killustatud nähtused, ent esirinda peame nihutama majanduslise ja poliitilise elu kui terviku. Füüsiline maateadus andku enam maad antropogeograafia.

Need mõtted toob Wauer omas 6-jalises „Soziale Erdkunde“s ette*). Euroopa vaatlemiseks toob ta järgmise liigestuse :

1. Asend, suur ja asulaad. 2. Loodus. 3. Majandusline ülevaade. 4. Euroopa viljaaidad (Venemaa, Austria, Ungaar, Rumeenia). 5. Lõuna riigid — siidi, viina ja lõuna puuvilja riigid (Türgi, Serbia, Itaalia, Hispaania ja Portugaalia). 6. Tööstusriigid (Inglismaa, Prantsusmaa, Belgia ja Schveits). 7. Tööstusahtrad riigid (Holland, Daani, Rootsi- ja Norramaa). 8. Majandusline hoolitsemine ja selle järeldused. 9. Saksaosa osa Euroopa majanduslises võitluses.

Teiste selle mõttekandjate juures (Schmidt ja Klemm) mindakse veel kaugemale. Maateadus muutub nende juures üldiseks kultuuriteaduseks või ko-

*) Soziale Erdkunde, Dresden, Müller-Froebelhaus.

guni ilmteaduseks (Weltkunde**). Sihid, mida siin üles seatakse, eralduvad täiesti meile kindla mõisteliseks kujunenud maateadusest. Nende juhtiv idee on kontsentratsiooni idee. Maateadus peab kujunema koolis koondusõppeaineks, mis ühendaks üksikute erialade pisukesed kübemed, mida pakub sennine kool oma õpilastele. See oleks eluteadus (Lebenskunde — Schmidt) või kultuurteadus (Kulturkunde — Klemm). Eluteaduses oleks keskkohaks õpilane ise ja inimkonna elutarbed (toit, kate, kaubitsemine, liikumine, haridus, kunst, teadus jne.), kultuurteaduses aga kultuurühiskond, alates ürgajast oma arenemiskäigus. Mis oleks tähtsamat ja väärtuslikumat kasvatavas mõttes, kui näidata inimkonna üldist arenemist algusest peale killustamata tervikuna. Maadeteaduses tuleks asetada kõrvu mitte ainult ruumiliselt vaid ka ajaliselt lähedased nähtused. Nii jõuaksime välja kõige nähtuste ürgsidemetele.

**) Schmidt, Lebenskunde. Wiesbaden, Nemnich.

Klemm, Kulturkunde. Tat und Ziel der Einheitsschule. Dresden, Heinrich, ja Kulturkunde in der Arbeitsschule. Archiv für Pädagogik 1912 nr. 1—2 Leipzig, Brandstetter.

(Järgneb.)

Ühis-Soome koolikongress Helsingis

20.—22. juunini s. a. (Järg.)

Professor P. Põld tuletat meelde neid pidupäivi, millest nüüd eestlastel on jäänud mälestus, ku'd püsiv, kaunim mälestus. Need päevad on süvendanud ühisarusaamist ja ühistunnet hõimrahvaste keskel, ja nad on annud siinolijale valmistust ja uut jõudu rahva tuleviku ehitamiseks. Kõneleja tänas soomlasi kongressi korraldamise suure vaeva eest ja hüüdis «elagu» ühisele tööle ja ühisundele.

Kui orkester oli mänginud Porilaste marsi, kandis õpetaja Onni Savola ette Dr. Bani kirjutatud luuletuse «Vabale Soome rahvale». Luuletajale sai tuhandelise publikumi auavaldus ja

isiklikud tänuavaldused osaks. Kõnele järgnes orkestri poolt popurrii Soome rahvalauludest.

Kontsertlavale asus Kansalliskuoro heli ooja mag. Armas Maasalo juhatusel ja kandis ette kolm laulu. Selle järele kõneles prof. E. N. Setälä, pöörates ungarlaste poole, esmalt Ungari, siis Soome keeles järgmist :

«Esimene Ühis-Soome koolikongress on varsti juba mälestus. Tema tulemused on ehk väikesed, kuid on tehtud algus, on küvatud seeme. Me ootame kasvu ja lõikust. Teile, lõuna tulistele poegadele, on Soome rahvas kahtlemata näinud aeglasena ja külmaverelisena,

kuid ma kinnitan Te'le, et karge pinna all tuksub soe süda. Ja olge kindlad selles, et see süda, Soome rahva süda, kõige soojemalt tuksub Ungari vennasrahvale. Oleme rõõmul seuranud Ungari rahva hiiglapärast, võidukat edenemist, siis kui Ungari vennasrahvas oli õnnelik. Aga olge kindlad selles, et ei kuskil kogu maailmas ole teist rahvast, kes suurema armastusega võtaks osa Ungari rahva muredest kui Soome rahvas. Me seisame Ungari rahva kõrval tema Golgata äärel samuti kui tema hiilguse tipul (hyvä — hiiüded ja käteplagin). See tervitus viige kaasa, kui taovasi lähete omale kodumaale, ja viige see kaasa Ungari rahvale, ja viige veel see tervitus, et me siin kaugel põhjas usume Ungari rahva ja maa ülestõusu. Elagu meie küüalised ungarlased! Me, tänname neid, et nad on tulnud — meie keskele. Elagu Ungari rahvas! Elagu!» (Kauakestev elaköön!)

Laululavale ilmusid «Laulumiehet» ja kandsid direktor R a u t a v a a r a juhatusel mitu laulu ette. Selle järele kõneles G. O l l i k, kelle kõne mag. Saarimaa sõnasõnalt Soome keelde tõlkis. Kõneleja näitas, et Eesti rahvas on olnud viimasel ajal visas töös. Õpetajad on pidanud uut looma ja ise ennast täiendama. Ei ole kahjuks võidud Soome keele õppimisele aega pühendada. Kõneleja andis lubaduse, et eestlased järgmiseks korraks Soome keele ära õpivad. See tehtud töö ei jää omalt pooltki mõjuta Ühis-Soome kultuuri ehitamisele. Läänud päevad aga on meile palju annud üksteise tundmiseks ja ühistunde elustamiseks, nii et me palju rikkamad oleme koju minnes kui siia tulles. Eestlased seuravad Ungari rahva võitlust oma õiguste eest sooja kaastundusega. Kõneleja avaldas lootust, et järgmine kongress Eesti pinnal peetakse, mille kuulajad üksmeelselt heaks kiitsid. Ta lõpetas: «Ei ma ütle siis jumalaga, vaid nägemiseni Ees'is!»

Pärast Väasa marssi kõneles proua T i l m a H a i n a r i Karjala ja Anru-se rahvale, kelle saatust nii raske ja kurb ja kelle heaks oleks ehk pidanud rohkem tehtama. Ta avaldas lootust, et kui ka midagi rohkem võimalik ei ole — kaastundusega, seuratakse alati nende võitlust isesisvuse ja vabaduse eest. Kõne järele lauldi «Karjalaste laulu».

Pärast «Porilaste marssi» kõneles veel õpetaja H i r v o n e n Jõensuust kõigi Soome rahvaste ühinemise heaks.

Ühislauluga «Väinola lapsed» lõppes koosolek, mille kestes langes pisaraid kuivale liivale — niisutama seemet, mida nii rohkesti oli külvatud neil unustamatuil päivil.

Algav vihm oli inimesed lagedalt ära peletanud. Puude all seisid aga veel piduliste salgad. Neile olid jäänud ainult mälestused. Aga nad viibisid mälestuste maal. . .

* * *

Jaani laupäeva hommikul kell 8 kogusid mitusada eestlast Helsingi raudtee jaama, et sõita huvireisule ja näha oma silmaga Soomet, Imatrat. . .

Osa kongressile sõitjaist oli eelõhtul «Tasujaga» koju sõitnud, kuid järele oli jäänud rõhuv enamus — 342 inimest. Erarong seitsme vaguniga oli terve ringreisu jaoks tarvitada antud. Soomlased oleksid tahtnud meile veel paremad sõidutingimised luua, kuid laulupidu, messe jne. pärast ei olnud see kuidagi võimalik. Herrad mag. E. A. Saarimaa ja üliõpilane M. Forsman, kes mõlemad Eesti keelt kõnelevad, olid lahkesti tejuhtideks tulnud. Peale selle saatsid meid neiu V. Kallas ja soomlased herrad Vinter ja üliõpilane Vilkki.

Kell pool 1 jõudis rong Hämeenlinna. Meile kõigile ootamata võeti meid vastu muusikaga Hämeenlinna garnisoni orkestri poolt. Kirikuõpetaja V a r t i a hüüdis meile linna nimel tere tulemast! Hämeenlinna garnisoni ülem herra leitnant P. Uotila tervitas meid linna garnisoni nimel, avaldades lootust alatud töö võimsaks jätkamiseks. Sellele tööle hüüti mürisev «elagu!»

Kui dir. H. R o o s oli väljendanud Eesti õpetajate tundmusi austava vastuvõtu eest, paluti meid einetele, mis oli korraldatud linna poolt jaama ruumides. Umbes poole tunni pärast viis meid rong paar kilomeetrit edasi ja laskis meid metsa ääres maha, kust mäele ronisime, Umbes veerand tunni pärast jõudsimme A u l a n g o mäele, mille otsa kõrge graniidist vaatetorn on ehitatud. Keegi vist ei jätnud seal käimata. Ja kui ta seda oleks teinud, oleks ta seda pidanud kahetsema. Tornist avanes ootamata avar vaade ümbruskonda. Vist

olid paljud oodanud Soomes suuri mägesid nägevat. Meie ei näinud seal küll tasast maad, kuid suurt vaheldust järve ja metsa, oru ja künka vahel. Hämeenlinna ei ole veel küll selles suurte järvede piirkonnas, mis Kesk-Soomet katavad, kuid siingi võis lähemal ja kaugemal metsade vahel näha vett vilkuvat. Kauge vaade, mõnelt poolt nii kaugele kui silm jaksab: mäeselg või künkas okaspuu metsaga, mille vahel orus järvi osalt näed, osalt aimad, nii esines meile Häme maastik lähedaloleva Häme pealinnaga. Kuid nagu tumekas-kõrbentud karva paistsid meile metsaladvad Aulango vaatetornist. Ei olnud mahlakat rohelist, mida oieks annud lehtpuud. Vist on Häme kuused talvel seda haljamaid. See maastik on veetlev oma viisi, tema ilu on raske kirjeldada, teda peab nägema oma silmaga.

Mäelt tulime alla teist teed kenasti korraldatud kindral Everti suvila pargi kaudu. Asusime lauavabriku lähedale raudtee äärde, kuhu meile rong Hämeenlinnast jälle järele tuli ja meid pealle võttis. Meie saatjaks tuli ka herra leitnant Uotila ja jäi meiega kaasa huvireisu lõpuni. Saime teada, et herra Uotila suur Eesti sõber on, kellel suured teenused sõjalise abi alal meie iseseisvuse võitluses.

Nüüd viis meid tee juba rohkem järvede vabalt läbi. Kell pool 8 olime Tampere. Siin viidi meid kohe linna vaatama, kõige pealt Jaani kirikusse. Koguni iseäralik oli see kirik juba väljast, Soome stiilis ja torniga ühel nurgal. Ta tuletas osalt meelde Kansallismuseot. Mitte vähem uus ei olnud ta meile sisemuselt: altari tagaseinal suur pilt alasti inimestega, kes haudadest üles tõusevad, ümber rõdu äärel ulatab vannik, mida mängivad alasti lapsed kannavad. Kirikuõpetaja Sepälä pidas tervituseks kauni kõne, kaunima ja lihtsama, kui me seda kuski oleme kuulnud. Jaani laupäeval Jaani kirikus laskis ta meid tervitada Soome looduse kaunistel avaldustel. — Soome kirik näib oma südamliku ilmalik-vaimuliku laadiga inimese e lähedal olevat, tema hingelisi tarbeid tabavat. Tal ei tarvitse põletada põrgu tulega, mis mujal mõnegi on hellaks teinud. Soome kirik on rahvakirik. Ta ei

sunni end kellegile peale, ega keegi ei põgene tema eest.

Eestlaste poolt vastas direktor L. Raudekopp, mille järele vaadati lähedalolevat lütseumi rektor Jaakkola lahkel juhatusel. Siis mindi linna ümbrust vaatama. Käidi Mäsijärve kaldal, kust avanes vaade üle järve, sealte mindi üle jõe, mis ühendab Näsijärve Pühajärvega. Esimene on palju kõrgemal, ja jõgi sünnitab kaunis järsu langemise. Langev vesi paneb käima Tampere, Soome Manchesteri, vabrikud. Edasi mindi kõrget mäeselga mööda, mis lahutab mõlemaid järvesid, võimlemisplatsile Varalasse Pühajärve kaldale. Saalis tervitas meid pr. Lavonius ja palus kohvile. Siis kõneles linna esitaja, mille peale vastas dir. J. Vestholm. Eesti õpetajad laulsid siin mitu laulu. Oli Jaani öö, valge põhjamaa öö. Pühajärve saartel ja teisel kaldal, kaugel ja lähedal, põlesid jaanituled. Ei saanud nii pea lahkuda sellest «naiste paradiisist». Vaadeldi ja vaadeldi. Alles pärast keskööd mindi linna tagasi, seekord Pühajärve kallast mööda.

Nüüd sõitsime järgmise hommikuni, mil Jyväskyläse jõudsim. Vaadati koolisid, muu hulgas õpetajate seminaari ja käidi mäel vaatetornis, kust avanes suurepärane vaade: all linn, mille tagant paistavad suure Päijäne-järve osad, teisel pool Jyväsjärvi, Tuomijärvi ja teised veiksemad. Siit võis näha üsna selgesti külasid. Metsa on muidugi igalpool. Tornil alumisel korral karastati end ja võeti mälestuseks kaasa postkaarte. Keskpäevaks tuld tagasi jaama, ja nüüd tehti Jaanipäeva sõitu Hämost Savosse, puutudes vähe Vaasa ja Kuopio läänide piiridessegi, kuna Mikkelil läänis Pieksamäe kohal meie teekond kõige kaugemale põhja ulatas. Pieksamäel oli einelaud, ja rong seisis nii kaua, et lõunat võis süüa. Siit hakkas tee juba kagu poole hoidma, ja Jaanipäeva õhtupoolle võisime Savo metsi vahtida, mille vahelt siin ja seal järved vilkusid. Savonlinna jõudsim õhtu eel, ja siis mindi kohe kahes rühmas linna vaatama. Ühed läksid supelusasutuse parki, teised lossi. Loss on saarel ja sinna pidime üle järve kitsuse sõitma, milles vesi kiiresti voolas. Sinna ja tagasi vedasid meid kolm paadimeest. Lossis ronisime tornidesse ja vaatlesime nende avauksest linna. Savonlinna peetakse üheks kaunimaist Soo-

me linnadest, ja temas on nii õnnelikult ühinenud vesi ja maa oma võrdlemisi mahilka taimestikuga. Siin ei saanud palju aega viita, pidi teistele ruumi andma ja Olavilinnast lahkuma. Varsti sõitsime edasi ja saime hilja õhtul Punkaharjule. Hotellis, mis jaamast umbes pool kilomeetrit oli, said umbes pooled sõitjatest õlgedel magada, kuna teised rongis magasid. Loodeti järgmisel hommikul ühte kõige ilusamatest Soome maa-kohtadest näha saada. Õnnetuseks oli järgmisel hommikul suur sadu, ja näis kahtlane olevat, kas vaatluskäigust asja saab. Hiljem jäi sadu vähemaks, ja vist suurem osa käis juba umbes kuus kilomeetrit järgmise, Punkasalmi, jaamani. Punkaharju ühel ja Punkasalmi teiselt poolt on järve vastupidistel kallastel, nii et raudtee peaaegu järve ja saari mööda läheb. Raudteega peaaegu kõrvuti, paremat kätt meie sihil, käib järve mööda teine hari, mis kohati õige kitsas on, kohati lahtesid, järvi ja saari sünnitab. See hari on hästi kõrge, ja tema turja mööda lähebki tee. Vesi neis järvedes on selg, ja paistab väiksemates kogudes metsaga piiratud sügav-sinine, mille pinnal sirged männid üllatavselgelt peegelduvad, laivu nagu kaugele vee põhja sirutades. Männid on siin omapäraselt kaunid: haruldaselt pikad, alt lagedad ja sirged, maheda kollaka koorega. Vist nende mändade ja selgete järvede kokkukõla sünnitabki Punkaharju iseäraliku ilu, rääkimata harilikust metsmägede ja vee kokkukõla mõjust. Sel harjal näidati meile «Runebergi küngast», kohta, kus Runeberg «Maamme» on loonud. Paljastasime pead ja laulsime «Mu isamaa, mu õnn ja rõõm». Tundsime, et ei ole liialdus ütelda sellest maast:

«Ei iaaksoa (orgu), ei kukkulaa (küngast),
Ei vetää-rantaa rakkaampaa (armsamat),

«Kuin kotimaa tää (see) pohjoinen.

Maa kallias isien (isade).»

Arvasime, et kui oleks päiksepaistene ilm olnud, taevasina ja varjude mõju hoopis suurem oleks olnud, kuid olime rõõmsad, et ilm üldse võimaluse andis seda käiku teha. Vihm jägi varsti üle ja taevas hakkas selguma. Tee lõppes õige ruttu, ja Punkasalmel ootasime tükk aega rongi. Varsti sõitsime Savo piiri poole. Järgmises jaamas Savo piiril tervita-

sid meid kohalikud elanikud lauluga, kellele samaga vastasime. Siin võisime viimast korda «sula Savomaad» ja «sinisilmalisi savotariseid» elada lasta.

Kuid näis, et mida kaugemale ida poole jõudsime, seda sojemalt võeti meid vastu. Järgmine jaam. Parikkala, oli juba Karjalas, Viiburi läänis. Siin oli kohalik õpetaja lauljad kokku kogunud. pidas sütitava tervituskõne ja laulis mitu kenat laulu, lõpuks vahva «Karjalaste laulu». (Työhöön, työhöön, nuoret sotilaat», kordub selle laulu lõpul mitu korda). Elamus selles jaamas jääb vist kõigil meelde püsima. Nüüd sõitsime Laadoga sihis. Elisenvaara jaamas, kust raudtee haru Joensuusse, Sortavalasse ja edasi põhja poole viib, sai lõunat. Siis sõitsime juba lõuna ja varsti edela sihis. Kell pool viis olime Antrea jaamas, kus raudtee kaheks haruneb: Imatralle ja Viiburi. Nüüd sõitsime peaaegu rööbastikku Vuoksega, kohati umbes poole kilomeetri kaugusel jõe nähes. Kella 6 paiku olime Imatra jaamas. Pakkisid vagunitesse jättes, ruttasid kõik, väsinud ja väsmatud, kosele, mis jaamast umbes poole kilomeetri kaugusel on. Kuuldavasti olid alguses paljud Imatrast pettunud. Meil on vist enamasti kujutus kosest kui järsku kukkuvast veest, ja piidil võib Imatrat ka sarnasena näha. Lõpuks aga leidsid vist kõik, et Imatra just sarnasena kui ta on, omapäraselt kaunis ja mõjuv on. Tükk aega Imatrat vaadeldes läksid kõik mõni kilomeeter allpool olevale Vallinkosele. Siin istuti paar tundi. Mõned vist käisid kaks korda, kuna teada oli, et rong alles järgmisel hommikul kell 10 edasi läheb. Vallinkoski on jälle isepärane. Siin voolab vesi laialt mõnes kohas järsumalt langedes. Vool on aeglasem kui Imatras, ka paremal kaldal, kus järsk kään on ja kuhu palju vett vajub. Siin on mõned kaljud jõe põhjas, mida vastu vesi puruneb ja kuhjadena ülesse keeb. Sügavamais kohtades on vahutavad neelud. Et kose kiirust ja võimu vaadelda, viskavad mõned kalda ääres ujuvaid pakkusid vette. Need lähevad koleda kiirusega ja pööreldes allapoole, vahel koguni kadudes, nii et silmal raske on neid seurata. Vahel, kui pakk kalju osa läheb, viskab teise otsa ette ja kaob jälle.

(Järgneb.)

Kroonika.

Võimlemise õpetajate kongress.

Toimetusele on tulnud pikem kiri võimlemise õpetaja poolt, milles soovi avaldatakse lähemal ajal võimlemise õpetajate kongressi kokku kutsuda. Ruumi puudusel avaldame ainult kirja peamõtted:

On küsimusi, mis nõuavad võimlemise õpetajate ühist läbikaalumist, seisukoha võtmist, vastuvõtmist ja täitmist: õppekavade ja tunni materjaali äramääramine, ühise terminoloogia väljatöötamine ja vastuvõtmine, ratsionaalse kehalise kasvatususe kaitsmine, uue mate voolude analüüsimine, informatsioon, ülikooli, kursuste, õppereisude küsimused jne.

Pealinnas võimlemise õpetajad peaksid asja läbi kaaluma, ühendusse astuma ministeeriumiga, tarvilikud eeltööd tegema ja kongressi lähemal ajal kokku kutsuma.

Tuleks palju rohkem rõhku panna võimlemise ja kehalise kasvatususe peale,

võimlemise tundide arvu suurendada, võimlemisruume ja spordiplatse soetada.

Need on ettepaneku peamõtted. Muidugi tuleksid nad kongressil üksikasjalise arutuse alla võtta. Toimetuse arvab, et võimlemise õpetajate kongressi kokkukutsumine on hädatarvilik, juba sellepärast, et võimlemise ja spordi kohta asjaosaliste eneste keskel valitsevad väga mitmesugused arvamised. E. M.

Muudatused haridusnõunikude koosseisus.

17. skp. lahkus haridusministeeriumist haridusnõunik Koov (kutseharidusalalt). Tema asemele on nimetatud akadeemik Aleksander Poleshtshuk. Kutseharidusala on olnud haridusministeeriumi nõrk kül, kuigi seal on töötanud mitu tehnilise haridusega isikut. Ka is. Koov pole sellel alal suutnud midagi suuremat kavatseda, veel vähem teostada. E. M.

Kirjandusest.

Viktor Päss, Algebra ülesannete kogumik.

Kirjastus A.-S. „Varrak“, Tallinnas, 1920.

Käesolev ülesannete kogumik vastab keskkooli kahe viimase ja ühes, nimelt esimeses osas, ka eelmiste klasside kursuse nõuetele.

Kuigi raamat kannab ülesannete kogumiku nime, on tema varustatud tarviliste seletustega ja juhlausetega, millised tahavad täita algebra õpperaamatu aset senni kui niisugune puudub. Viimast ülesannet suudab autor täiesti rahuldavalt läbi viia: seletused on lühidamad, asjalikud ja kergesti arusaadavad. Ka ei puudu valemitel tõestused, kus need arusaamise otstarbel mõõdapääsematud. Autor on olnud tagasihoidlik ja ei ole raamatu pealkirjas midagi lausunud raamatus leiduvaist seletustest. Oleks seda pidanud tegema — tööle oleks see teatud viisil soovitatavaks.

Logaritmtabelite tarvitamiseks ei anta seletusi ja seda ei olegi vaja, sest

need leiduvad harilikult tabelite enest juures. Autori sulest on niisugused, s. o. logaritmtabelid käesoleva õppeaasta algul ilmunud.

Ülesannete kogumiku iseäralduseks, võrreldes teiste meie koolides tarvitusel olevatega (Schaposhnikov Valtsov ja mõned venekeelsed), on huvitavad, moodsas algebra kursuses tingimata tarvilikud peatükid: funktsioonide käsitlemine ning võrrandite geomeetiline (graafiline) lahendamine ja tõenäitlikuse arvamine, mille kokkusead jätab õige hea mulje. Esimeses, s. o. funktsioonide osas oleks soovitud näha seletuste kõrval mõne ülesande lahendamist ja, järjekindlalt, vastava joonisega varustatult.

Mis puutub ülesannetes üldse, — üksikasjaliselt meie siin neid arutusele ei võta — siis on need, kus seda käsitletava peatüki iseloom lubab, elust või

loodusest võetud sisuga, nagu see ka loomulikult olema peab. Välja on jäetud, endise kursusega võrreldes, osad, millel enam-vähem teoreetiline tähtsus (ahelmurrud), kuid siiski oleks tarvilik olnud tuua logaritimide kõrval, astme ja logaritmi mõiste mitmekülgsemaks käsitamiseks, mõned näitused eksponent- ja logaritmvõrranditest. On paar ülesannet, mis ei vasta peatükile, millesse nad paigutatud. Raamatu puuduseks tuleb lugeda vastuste puudumist ülesannetel ja lahendamiseks määratud näitustel.

Võib ju vastuste suhtes olla mitmesuguseid arvamisi: võib neid lugeda üleliigseks, üteldes, et nad ei lase kasvada õpilasel usku oma enese otsustamisvõimesse, et nende puudumine sunnib õpetajat ennast koduseks tööks määratud ülesandeid igal juhul kodus lahendada, niisama, et ka paljud saksakeelsed kogud ei sisalda vastuseid j. n. e.

Arvan aga siiski, et kogus, mis õpilastele määratud, vastused ei tohi puududa. Kõiki ülesandeid ei vaadata ju mitte klassis läbi, palju neist jääb iseiseisvaks harjutamiseks ja kõik õpilased ei omanda koolis, ka ilma vastusteta arvustades, tarvilist iseseisvust.

Kokkuseadjal tuleb vastustega küll palju tööd juure, kuid peab selle töö

lugema möödapääsematuks. Ka teevad vastused raamatu vastuvõetavaks iseõppijaile, keda meil palju, iseäranis, kui üksikud osad varustada peale selle veel mõne valmis lahendatud näitusega.

Tähendatud puudus ei ole sisuline ja võib olla mõne silmis isegi vaieldav, kuid tema vähendab kaudselt sisu väärtust.

Juhiksin veel autori tähelepanu järgmise, puhtvälise ülesannete korralduse peale. Nimelt näib minule, et see kogu tarvitamist koduste tööde ülesandmisel kergendaks, kui ülesanded ja näitused oleksid nummerdud jooksvas ainsamas järjekorras algusest lõpuni. Ühelaadilisi ülesandeid võib tähtede abil lahutada. Uue paragrahvi algus ei tooks siis mitte kaasa järjekorra numbrite uuesti eest algamist.

Seal kus nüüd sunnitud oleme ütleva õpilasele lehekülje, numbri ja tähe, võib ettepanemisel korraldusel läbi saada üksi numbri nimetamisega.

Üldiselt kokku võttes on kõne all olev ülesannete kogu meie kooli nõuetele täiesti vastav, mispärast teda võib julgesti soovitada igale õpetajale kui ajakohast kogu.

Joh. Kiivet.

Uued raamatud.

Joh. Aavik. Uute sõnade sõnastik. Sisaldab üle 4000 sõna. Nende seas päälle uute ka hulk muid vähem tuntud ja rahvakeelseid sõnu. Teine parandet ja suuresti täiendat trükk. Hind 175 mk. A. Keisermanni kirjastus, Tallinnas, 1921.

A. Matkur. Maateaduse algõpetus. I vihk: Kodumaa. Eesti algkoolide IV õppeaasta kursus. Hind 25 mk. M. Tamverk'i trükk, Haapsalus, 1921.

E. M.

Ajakirjandus.

Sellest numbrist peale avaldab toimeus nende temale saadetavate ajakirjade sisu ülevaate, mis on lähemas ühenduses meie kasvatus- ning haridusküsimustega.

Eesti Kirjandus nr. 6: A. Jürgenstein: Linn ja küla Eestis (Hans Kruus'i sellenimelise raamatu ilmumise puhul). A. Kruusberg: A. Grenzsteini

müüdavus (Lõpp). G. Wilberg: Randlaste sõnaraamat. II jagu. A. Jürgenstein: (Külud) J. V. Jannseni „Perno Postimehe“ algkuj. J. V. Jannseni kiri Jakob Hurt'ile.

Üliõpilasleht nr. 10: Arn. Susi: Üliõpilaskonna edustuse lähemast töökavast. Richard Övel: Rahvus-

vahelisest üliõpilasorganiseerimisest. Mittekorporant: Mõnest päevaküsimusest üliõpilaskonnas. Ülikooli teated — Üleskutse üliõpilastele.

Tarapita nr. 1: Fr. Tuglas: Tarapita! August Alle: Kaks epigrammi. Quasimodo: Kirjanduse ja kunsti osa riigi eelarven. J. Barbarus: Poem vajadusest näkku süllata. Quasimodo: Issand, nyyd lased sa oma sulasel minna! Hendrik Adamson: Inimen. Albert Kivikas: Muna. J. Semper: Grotesk. Quasimodo: „Vane muise“ kriis. A. Adson: Äripäivä. J. K.: Ring on käidud. Jaan Kärner: Loomingu teel. Fr. P—s: Ülevaade Draama-studio tegevusest. Marie Under: Noorte laul. Ar. A.: Tallinna teatrid. J. S.: Aleksander Blokk *. Gustav Suits (tõlkinud): Dante Vita Nuova Neljateistkümnese sonett. F. T.: Tsensuri kurioosumid. —r.: Dialoog. Logofaag: Luukammer. Teated.

Murrang nr. 2: Marie Under: Inimene. Gustav Suits: Tervitus Eino Leinole. A. H. Tammsaare: Kuiv nurk. Jaan Kärner: Salmid fataalsusest. Ado

Vabbe: Uuem graafika. Hendrik Adamson: Loobumine. F. T.: Kaks laustu. Naata Nael: Lahtised lehed. Arthur Adson: Maailma latse. Mait Metsanurk: Viimane päev. Milli Mallikas: Inimene kisendab. Punglast ja Kunglast. Kaks kirja toimetusele.

Eesti tehnika seltsi ajakiri nr. 11—12: P. N. Kogermann: Kukersiidi lagunemine soojuse mõjul. G. Hacker: Temperatuuri mõõtmine elektriga. Ev. M-s: Elektrilüütiline meetod katelde seinte hapendumise ja sademe tekkimise takistamiseks. A. B.: Aurumasinat inditseerimine ja auru kokkuhoid. Akadeemik A. Poleshtshuk: Lubjasegu ehk — lahu koosseis. F. Vogel: Linna gaasivabriku 1920. a. aruanne. Patendid ja kaubamärgid. Hindade tabel. Lisana: Puu kui ehitusmaterjal (Järg).

„Uudis maast“ on III aastakäigu lehe- ja jaanikuu number viimasena käesoleval aastal ilmunud. IV aastakäigu esimene number ilmub loodetavasti lähemal ajal.

Skoutide ja spordi ajakirje pole toimetusele saadetud. E. M.

Koeru realgümnaasiumi avalik kiri.

Igapidi mõistatuslikuks jääb Koeru ühis-realgümnaasiumile põllutöömõnisteeriumi teguviis ja ülespidamine. 24. mail s. a. lubab põllutöömistri abi koolijuhatajale, kes kooli eluliste huvide ja vajaduste selgitamiseks ja kaitsmiseks ministeeriumi sõidab, ligema nädala jooksul koha peale välja sõita ja kooli rikutud õigused maksma panna. (Ministri abi andis puuduliku ja ühekülgse informatsiooni põhjal — nagu ta ise seletas — õpetajate maa eraisikule kasutada, jättes õpetajad maast ilma). Koolijuhataja ja õpetajad jäidgi ministri abi lubaduse peale lootma.

Kuid kes tulemata jäi, see on põllutöömistri abi. Tema poolt antud loaga seemendab eraisik (E. N. Toll) õpetajate põllud täis, kuna õpetajad ise ainult mõne vakamaa külvata saavad ja sellegi sõõdab is. Toll suve jooksul, kui õpetajad kursusel viibivad, oma kodulindudega ära.

Ja samal ajal on is. Tollil põllutöömisteeriumi loaga veel kaks normaal talu kasutada, üks põliselt ja teine ajutiselt. Nagu tegelikult selgunud, ei jaksa tema neid harida, sest et ta oma tööjõudu õpetajate käest kistud põllu harimise peale ära kulutas, kuna hulk oma põldu selle tagajärjel sõõti jäi. Sel ajal, kui põllumeestel rukis juba maha tehtud ja amugi üleval, haljendas kodanik Tolli kesapäld umbrohost ja ootas asjata harimist. Alles viimastel päevadel on rukis harimata maa peale maha tehtud. Õpetajad aga teevad sõõdist omale tulevast leivamaad.

Muu seas on õpetajailt ära kistud maa-ala hulgas pooleteise vakamaa suurune maatükk, mis igapidi kooli katseaiaks sünnis. Kooli pedagoogika nõukogu otsustas juba õppeaasta kestel sinna kevadel katseaida asutada, millest ka õpilastele ja lastevanematele teada anti.

Pikkasilmi ootasid noored kevadet, mu-retsesid juureviljade seemned ja tööriistad valmis ning valmistasid igateviisi kevadise aiatöö vastu.

Kuid põllutöoministerium mõtles teisiti, sest ministeeriumil näib tähtsam olevat, et sellel maatükil kodanik Tolli raudnõgesed kasvaksid, mis tänavusel suvel selle maatüki ainuke „vili“ on, kui et koolilapsed temast oma õpetajate juhatusel eeskujuliku juurviljaaia oleks teinud.

Pettununa nähes, et juurviljaaia asja ei saa, asuvad õpilased ja õpetajad koolimaja ilustama, muretsevad lilleseemned ja külvavad maha. Aga enne kui seeme idanedagi saab, ilmuvad lillepeenardele is. Tolli kalkunid, pardid, kanad, sead, sarvloomad ja mitmed teised „kodanikud“ ja näitavad alles, kuidas õige aidnik lilli külvab. Mõne saatusliku silmapilgu jooksul on kooli töö ja vaev nagu luuaga pühitud. Ja nii kordub see alata, nõnda et koolimaja ümbruskunnis metsiku ilme omab. (Kool asub nimelt end. Aruküla mõisa härrastemajas, kus ka is. Toll, kui end. mõisaomanik elab).

Kuid sellega ei lõpe kooli ja tema kodanikkude kannatused kaugelki. Suve jooksul juhitakse koristamata kooli ümbruse peale mitmete tähtsamate, juhtumisi või asjatalituse pärast Koeru sattunud isikute tähelepanu, põhjendada püüdes, et Vabariigi koolid sihukesed barbaarsed asutused on, mis milgi tingimisel endistesse mõisa härrastemajadesse ei kõlba. Koolil aga pole siin muud teed jäänud, kui seaduse kaitset otsida. Is. Tolli lindude ja loomade poolt tehtud kahjud on asjatundjatel lastud ära hinnata ja kahjundudmine kohtusse antud. Loodetavasti saab see kindlustuseks olema, et järgmisel aastal tänavused barbaarsused ei kordu.

Veel üheks põhjendatud nurinaks annab põhjust põllutöoministeriumi korraldus Koeru ühis-reaalgümnaasiumi suhtes. Nimelt asub Koeru ühis-reaalgümnaasiumi krundis ka endine Aruküla mõisa park, looduse ilu poolest kaunis koht ja kohalikule selts-

konnale ainus sünnis jalutuspaik. Põllutöoministri abi annab aga pargi täielikult is. Tolli mõistuse- ja võimupiiri. Kui park selle tagajärjel oma loomuliku ilu alles hoiaks, võiks kuidagi moodi ministeeriumi korraldusega leppida. Kuid pargis jalutajate hulgas võib koerulane sagedasti näha sarvloomi, hobuseid j. m. Samuti tekib saladuslikul viisil parki üks valgendav käänd teise järele, kuna pargi ilus vastupidavus selle kätte peagi raugeda võib. Is. Toll, kui pargi valitseja, ei võta aga mingisuguseid abinõusid tarvitusele, et tema kätte usaldatud looduse ilu poolest ümbruskonnale tähtsat kohta, kus sünnis paik oleks rahvapidude ja kevadiste koolilaste pidustuste pidamiseks, hävinemise eest kaitsta.

Samuti on põllutöoministerium oma korraldustega täiesti kooli huvide vastaselt talitanud, kui ta kevadel endise mõisa rohtaia, mis osalt koolimaja ümbritseb, hoolimata kõigist palvetest, seda koolile kasutada anda, kodanik Tollile andis, kelle isik kõikide nähtavate tagajärgede järele otsustades rohtaia hooldamisega sama halvasti toime saab, kui oma põlluharimisega ja pargi valitsemisega.

Koeru ühis-reaalgümnaasiumi hoolkogu ja juhatus juhib selle peale avalikku tähelepanu, millistes ebanormaalses tingimustes kool senni on arenema ja kasvama pidanud ja palub tungivalt kõiki, kes kooli edenemisele kuidagi takistuseks on olnud, seda edaspidi mitte enam olla. Ühtlasi protesteerib Koeru ühis-reaalgümnaasiumi hoolkogu ja koolijuhatus kõige valjemini selle hoolimatuse, tähelepanu puuduse ja kooli heale käekäigule ebasoodsate ja kahju-kude määruste ja korralduste vastu, mis põllutöoministerium senni ajani Koeru koolide suhtes teinud. On paratamata tarvilik, et põllutöoministerium endisest Aruküla mõisast planeeritud koha nr. 1 koolidele tervelt kätte annaks ühes selle krundi järele kuuluva pargi ja rohtalaga.

Hoolkogu esimees : R. K a l m.

Kirjatoimetaja eest : J u u r.

Koolijuhataja : J. J o h a n n s o n.

1. oktoobrist 1921 a. alates ilmub korralikult iga päev
klassiteadl. proletariaadi häälekandjana Eestis

Sotsialdemokraat

Lehe eesmärgiks on õhutada proletariaadi enesetegevust klassivõitluse alusel, koondada proletariaadi ridu nii maal kui linnas ühiseks väerinnaks kapitaal vastu, võidelda tööliste majanduslise ja õiguslise olukorra tõstmise eest ning aidata kaasa proletariaadi vaimlisele arenemisele Eestis.

Meie lõpusihiks on sotsialistlik ühiskond.

„Sotsialdemokraadi“ toimetuses töötavad: Peatoimetaja K. Ast; osakondade toimetajad: Alice Anderkoop, Heini, Helmi Jansen, Leop. Johanson, J. Klesment, A. Rebassov ja J. Vain; korrektorid: A. Starrkopf ja A. Keerd.

Toimetusega kõige lähemas ühenduses seistes, töötavad lehes kaasa:

J. Jans, M. Martna, H. Martna, E. Martinson, A. Oinas, A. Palvadre, M. Püümann, A. Rei, P. Treiberg ja K. Virma.

Kaastööd teevad „Sotsialdemokraadile“ püsivalt paljud seltskonnategelased, kirjanikud ning teadusemehed.

Eesti suurematest ilukirjanikkudest töötavad „Sotsialdemokraadis“ sõbralikult kaasa

**Fr. Tuglas (Mihkelson) ja
Ed. Vilde.**

Kirjasaatjaid on „Sotsialdemokraadil“ kõigis kodu-paigus.

Iseäralikku tähelepanu leiavad Sotsialdemokraadis kõik töölistesse puutuvad küsimused.

Võitlus äärmuseni proletariaadi poliitiliste õiguste ning majandusliku heaoleku eest.

Ent „Sotsialdemokraat“ ei unusta ka kultuuri üldküsimusi ja kirjandust ning kunsti. Tahame olla tööliste klassi kultuurilisema osa eelrinna mehed. Näeme tõusvat uut, paremat ühiskonda, töölisdemokraatiast juhivat. Sotsialism ei ole meile ainult poliitika ja majanduse küsimuseks, vaid ka uue inimlikuma moraali ning eetika probleemiks. Võideldes kapitalistliku ilmakorra pahede vastu taotleme tööliste klassile enesemääramist ja inimkonnale avaramaid väljavaaleid.

Tõmmaku kaasa kõik, kes usuvad inimkonna loovatesse võimetesse, kelle vaim ei ole tülinud valitsevas mürk-õhustikus!

Proletaarlane teaduse laboratooriumist, proletaarlane treipingi, sepaalasi ja adra tagant, proletaarlane õpetoolilt, kirjaniku vaiksest kambriist ja kunstniku ateljeest, — sind usaldame nagu venda. Sündigu vara või hilja: tuled kahtlemata meiega!

Tellimise hind postiga — 1 kuu — 75 marka.

Kuulutuste hind: IV kl. 3 marka millim., teksti keskel 6 m. ja I kl. 5 m. millim.

Tellimisi võtavad vastu kõik postkontorid.

Üksiku numbri hind 3 marka.

Toimetus ja talitus asub Tallinnas, S. Brookusmägi nr. 4.

Tellimise aadress: Tallinn, „Sotsialdemokraat“.

Toimetus ja talitus.

Kasvatusteadusline ajakiri

„KASVATUS“

ilmub Eesti Õpetajate Liidu väljaandel 2 korda kuus.

Ajakiri «KASVATUS» toob oma veergudel kirjutusi kasvatusteadlastest ja metoodilistest küsimustest Eesti ja väljamaade paremate kasvatusteadlaste ja koolitegelaste sulest, ülevaateid koolitööst ja koolitugevuse liikumisest, arvustusi koolikirjandusliste toodete üle ja teateid õpetajate kutseühingute tegevusest. Eeloleval aastal hakkavad koolikohtade osas ilmuma teated vabaist koolikohtadest, teenistusest õpetajaist jne.

«KASVATUSE» lisana ilmuvad eriraamatutena rida pikemaid kasvatusteaduslisi ja metoodilisi töid. Neist on ilmunud J. Kühneli «Vaateõpetus ehk kodulugu I», K. Michelson-Silde «Vaateõpetus ehk kodulugu II»; lähemal ajal ilmuvad «Uuemad voolud kasvatusteaduses» ja «Uus kool Belgias».

Kolmeaastase ilmumise kestel on «KASVATUS» suutnud koondada oma ümber kaastööliste, toetajate ja lugejatena suurema enamuse meie koolitegelasist.

Tegelikule õpetajale, kes tahab seista ajanõuete kõrgusel, on saanud «KASVATUSE» lugemine mõõdapääsemata vajaduseks. Huvi «Kasvatuse» vastu ei tohiks aga puududa ka ühelgi haridustegelasel väljaspool kooli, eriti aga lastevanemail.

«KASVATUSE» tellimishind käesoleval aastal on

ilma kaasanneteta —	aastas 480 marka,	poolaastas 240 marka,
kaasannetega —	„ 720 „	„ 360 „

Tellimisi võtavad vastu kõik postkontorid.

Üksiknumbrid saadaval igas paremas raamatukaupluses. Endiseid aastakäite on veel saada ajakirja talitusest, Tallinn, Pikk tä. 54.

Et «KASVATUSE» lugejaid üle maa,

on kuulutustel

kõige ostarbekohasem paik «KASVATUSES». Seda peavad eriti silmas kirjastus-, kooli- ja sporditarvete valmistusärid, raamatu- ja kirjutusmaterjaali kauplused, sest «KASVATUS» viib nende äriteated otsekohe kõige püsivamaile tarvitajatele — kõigile koolidele kõigis kodumaa nurkades. Loomulik, et koolivalitsused õpetajate valimiste kuulutused avaldavad tingimata «KASVATUSES», kust kaudu valimised asjast huvitatuile kõige paremini teatavaks saavad.

Kuulutuste hinnad on: terve lehekülge — 2000 marka, 1/2 lehekülge — 1000, 1/4 lehekülge — 500, 1/8 lehekülge — 250 marka. Opetajate valimiste ja kohaotsimiste kuulutused 1/8 lehekülge suuruses 200 marka. Alalistele ja mitmekordseid kuulutajatele hinnaalandus.

«KASVATUSE» toimetuse ja talituse.

Adress: Tallinnas, Pikk t. 54. Kõne nr. 14-63

Eesti Opetajate Liidu kirjastusel on ilmunud ja saada igast raamatukauplusest:

Vaateõpetus ehk kodulugu I.

J. Kühneli järele tõlkinud K. Michelson-Silde.

Vaateõpetus ehk kodulugu II.

Ketty Michelson-Silde.

Tarvilik koolivalitsustele! Asutava Kogu poolt 7. mail 1920. a. vastuvõetud

Avalikkude algkoolide seadus.

Ühes Vabariigi valitsuse poolt 17. sept. 1920. a. vastuvõetud määrusega seaduse elluviimise kohta.

Riigikogu poolt 13. mail 1921. a. vastuvõetud

Õpetajate palgaseadus.

Ladu: Eesti Opetajate Liidu büroos, Tallinnas, Pikk t. 54.
Kõnetraat 14-63.